

Ставови регрута о цивилној служби

УДК: 342.742 :: 355.212.7 (497.1)

Мр Бранко Бабић, потпуковник*

На територији Војног одсека Сомбор спроведено је, у јуну 2004. прво истраживање на нивоу Војске Србије и Црне Горе у вези с утврђивањем ставова регрута о цивилној служби. Упитник који садржи 15 питања испунило је 65 регрута који су до 10. јуна 2004. поднели захтев за служење војног рока у цивилној служби (а нису упућени на служење). У истраживању су коришћене конкретне различите методе статистичке обраде података. Као основни параметри узорка узети су степен стручне спреме и годиште регрута (редовно – 1983, критично – 1977, старија годишта од 1978. до 1982. и 1975 – један регрут коме је продужена регрутна обавеза. Резултати истраживања показали су да већина регрута није обавештена о појму приговора савести и цивилне службе, о обуци за време служења војног рока у цивилној служби и о својим правима и обавезама за време служења у цивилној служби. Ипак, већина регрута остала је при првобитном ставу да своју војну обавезу регулише служењем војног рока у цивилној служби.

Кључне речи: *приговор савести, цивилна служба, алтернативна служба.*

Приговор савести

Приговор савести је релативно нова институција међународног права и националних законодавстава. На основу усвојених међународних конвенција о људским правима и слободама, међународним и националним законодавним решењима, оствареној пракси и интенцијама међународних владиних и невладиних организација, иако приговор савести није нигде дефинисан, може да се дефинише у најширем смислу као *право појединца, да сам одлучује на који ће начин испунити своју грађанску дужност у одбрани земље: служењем војног рока*

* Аутор је начелник за војну обавезу у команди Војног одсека Сомбор.

са оружјем, служењем војног рока без оружја или у цивилној служби, а у ужем смислу као одбијање служења војног рока и војне службе из верских, филозофских, моралних или било којих других разлога савести. То право је изведено из слободе савести, мишљења и веровања и припада основним људским правима. На основу тих дефиниција може се закључити да се за служење војног рока у цивилној служби опредељују само они који су се определили за ненасиље, они којима савест не допушта учешће у војним јединицама и операцијама уз употребу оружја без обзира на могуће последице и консеквенце по друштвени статус или углед.

Појам цивилно служење војног рока, односно служење војног рока у цивилној служби, нигде није прецизно дефинисан, али се може дефинисати као *служење војног рока ван јединица и установа Војске¹, кроз извршавање задатака у цивилним организацијама и установама.* Кроз цивилну службу се остварује право на приговор савести, тј. практичним ангажовањем регрута у за то одређене организације и установе, сходно њиховим способностима, може да се оствари општа друштвена корист. Може се рећи да је цивилна служба алтернатива војном року и обавља се у цивилним институцијама. У Србији су то: здравствене установе, установе социјалне заштите (домови за децу без родитељског старања, установе за смештај лица ометених у менталном развоју, инвалидних и душевно оболелих, домови за старе и пензионере, домска одељења за смештај старих у оквиру центра за социјални рад, геронтолошки центри); центри за социјални рад; друге установе и организације (Црвени крст Србије и Црне Горе, савези и удружења параплегичара и квадриплегичара, Народна библиотека Србије, Народно позориште Београд, Позориште на Теразијама Београд, Студентски културни центар Београд, Београдска филхармонија Београд, Задужбина Светог манастира Хиландара Београд), а у Црној Гори: образовне установе – предшколске институције и основне школе, специјална одељења при основним школама, заводи, центри и домови, и опште спасилачке организације². Међутим, иако је то својеврстан друштвено користан рад³, у служењу војног рока у цивилној служби војни обвезник се не обучава за многе радње потребне за одбрану земље.

Право на алтернативну цивилну службу постоји у скоро свим европским земљама⁴, осим у Белорусији, Албанији и Турској. Међутим, већина тих земаља или има потпуно професионалну војску, или војску у процесу професионализације.

¹ Изван јединица и установа Војске Србије и Црне Горе и Министарства одбране.

² Решење министра одбране о одређивању организација и установа које се баве делатношћу од општег интереса у које ће се упућивати регрути на служење војног рока у цивилној служби („СВЛ“, бр. 32/2003).

³ Друштвено користан рад није на одговарајући начин дефинисан (дефиниција која је дата у Уредби „да се рад који обавља војник на служењу војног рока у цивилној служби сматра друштвено корисним радом“ није примерена).

⁴ Детаљан преглед садржан је у прилогу 1.

Приговор савести има карактер фундаменталног, основног људског права, које је утврђено следећим међународним документима:

- Универзалном декларацијом о људским правима⁵;
- Европском конвенцијом о заштити људских права и основних слобода из 1950. године⁶;
- Резолуцијом 337 Савета Европе⁷ из 1967. године;
- Препоруком 478 парламентарне скупштине Савета Европе из 1967. године;
- Препоруком 816 Већа Европе из 1977. године;
- Препоруком бр. Р (87) 8 Савета министара Већа Европе⁸;
- Препоруком 1518 (2001) Већа Европе⁹;
- Међународним пактом о грађанским и политичким правима¹⁰;
- Улогом омладине у унапређењу и заштити људских права, укључујући и право на приговор савести војној служби¹¹.

У Уставној повељи Србија и Црна Гора¹² (у даљем тексту СЦГ) и Повељи о људским и мањинским правима и грађанским слободама¹³

⁵ Члан 18: Свако има право на слободу мисли, савести и вере...

⁶ Члан 43, став 2, „...ни од кога се не може захтевати да врши принудан или обавезан рад“, и став 3: „... принудан рад не обухвата службу војног карактера или када је реч о лицима која су поднела приговор савести у земљама где је тај приговор допуштен“.

⁷ „Ово право (на приговор савести) треба да се третира као логичан извод из фундаменталних права у демократским државама у којима постоји владавина права, а која су загарантована у члану 9 Европске конвенције о људским правима... Војни обвезници треба да буду обавештени, када приме позив за служење, о свом праву (на приговор савести) на које се могу позвати“.

⁸ „... Разматрајући проблем проузрокован приговором савести на служење војног рока, жели да приговор савести на обавезно служење војног рока буде препознат у свим земљама чланицама Већа Европе и буде управљан по устаљеним принципима; ... Препоручује да владе земаља чланица, уколико то већ нису урадиле, своје законе и праксу ускладе са следећим принципима и правилима; ... Свако ко подлеже регрутацији за војну службу и ко, из валидних разлога личне савести, одбија да носи оружје, има право да буде изузет из обавезе вршења такве службе, под условима датим у даљем тексту. Такве особе могу подлегати извршењу алтернативне службе; ... Државе могу успоставити одговарајућу процедуру за испитивање захтева за статус особе која улаже приговор савести, или прихватити изјаву у којој таква особа даје разлоге; ... Ако је уведена, алтернативна служба је, у принципу, цивилна и у јавном интересу... Алтернативна служба неће бити казнене природе. Њено ће трајање, у поређењу са војним роком, остати у разумним временским роковима...“

⁹ „Право на приговор савести је фундаментални аспект права на слободу мишљења, савести и вероисповести наведеног у Универзалној декларацији о људским правима и Европској конвенцији о људским правима... Скупштина (Савета Европе) препоручује да Комитет министара позове оне земље чланице које то још увек нису урадиле да у своје законе уведу: ... потпуну алтернативну службу која има јасан цивилни карактер, а која не сме бити кажњивог карактера“.

¹⁰ Члан 18: „Свако лице има право на слободу мисли, савести и вероисповести...“.

¹¹ Са 51. седнице Комисије за људска права Уједињених нација из 1993. године: „Свако има право да одбије извршење војне обавезе у складу са признатим правом на слободу мисли, савести, вероисповести“ које је утврђено чл. 18. Опште декларације о људским правима, односно чл. 18 Међународног пакта о грађанским и политичким правима.

¹² „СЛ СЦГ“, 1/2003.

¹³ „СВЛ“, 6/17.03.2003, стр. 153.

наведено је право приговора савести и право на цивилну службу ван јединица и установа Војске СЦГ или Министарства одбране (у даљем тексту МО). Савет министара је 27. августа 2003. усвојио посебну уредбу о тој материји и тиме су испуњене све правне претпоставке за несметано вршење цивилне службе од 15. октобра 2003. године. Осим наведених докумената, као основа за рад при решавању захтева за служење војног рока у цивилној служби користе се:

- Уредба о вршењу војне обавезе¹⁴;
- Уредба о изменама и допунама Уредбе о вршењу војне обавезе¹⁵;
- Упутство о примени одредаба Уредбе о вршењу војне обавезе које се односе на служење војног рока у цивилној служби¹⁶;
- Решење о одређивању организација и установа које се баве делатношћу од општег интереса у које ће се упућивати регрути на служење војног рока у цивилној служби¹⁷;
- Решење о измени Решења о одређивању организација и установа које се баве делатношћу од општег интереса у које ће се упућивати регрути на служење војног рока у цивилној служби¹⁸;
- Закон о Војсци Југославије¹⁹.

Ставови регрута о цивилној служби

Команда Војног одсека Сомбор, 10. јуна 2004, организовала је и спровела истраживање ставова регрута о цивилној служби. Желело се доћи до података о ставовима регрута (који су поднели захтев за служење војног рока у цивилној служби) о цивилној служби и степену обавештености о правима и обавезама за време служења војног рока у цивилној служби. Истраживањем су били обухваћени сви регрути који су до тада поднели захтев за служење војног рока у цивилној служби а на лекарским прегледима и регрутовању су оцењени способним за војну службу. Истраживање је спроведено са четири групе испитаника, према територијалној припадности (Кула – 28 регрута, Апатин – 10 регрута, Сомбор – 19 регрута, и Оџаци – осам регрута). После завршеног истраживања, Команда војног одсека Сомбор детаљно је објаснила регрутима појам приговора савести и цивилне службе, начин подношења и важност комплетности захтева, како захтев решава посебна комисија²⁰, права и обавезе приговарача савести за време цивилне службе у организацијама – установама, и друго.

¹⁴ „СЛ СРЈ“, 36/94, 7/98 и „СЛ СЦГ“, 37/03.

¹⁵ „СВЛ“, 25/03, „СЛ СЦГ“, 37/03.

¹⁶ „СВЛ“, 31/03.

¹⁷ „СВЛ“, 32/03,

¹⁸ „СВЛ“, 37/03.

¹⁹ „СЛ СРЈ“, 43/94, 28/96, 22/99, 44/99, 74/99, 3/2002, 37/2002.

²⁰ Коју је образовао министар одбране.

Узорак испитаника чинило је 65 регрута или 86,66 одсто укупне популације. Основни параметри узорка били су:

а) према степену стручне спреме:

- са основном школом 1 или 1,5%,
- са средњом стручном спремом 32 или 49,2%,
- са вишом стручном спремом 12 или 18,5%,
- са високом стручном спремом 8 или 12,3%,
- апсолвенти виших школа 12 или 18,5%;

б) према годиштима:

- са продуженом регрутном обавезом – 1975. годиште 1 или 1,5%,
- редовно годиште регрута – 1983. година 13 или 20,0%,
- старија годишта регрута – од 1978. до 1982. године 33 или 50,8%,
- критично годиште регрута – 1977. година 18 или 27,7%.

Табела 1

Детаљан преглед према годиштима и степену стручне спреме испитаника

Ред. бр.	Годиште	СТЕПЕН СТРУЧНЕ СПРЕМЕ												укупно		
		ош	%	ссс	%	впс	%	всс	%	всс*	%	впс*	%	бр/%	%	
1.	1975.			1	100										1	100
				3,1											1,5	
2.	1977.	1	5,6	4	22,2	2	11,1	4	22,2	7	38,9			18	100	
		100		12,5		16,7		50		63,6				27,7		
3.	1978.			3	33,3	1	11,1	2	22,2	3	33,3			9	100	
				9,4		8,3		25		27,2				13,8		
4.	1979.			1	16,7	2	33,3	2	33,3	1	16,7			6	100	
				3,1		16,7		25		9,2				9,23		
5.	1980.			5	83,3								1	16,7	6	100
				15,6								100		9,23		
6.	1981.			4	80	1	20							5	100	
				12,5		8,4								7,7		
7.	1982.			5	71,4	2	28,6							7	100	
				15,6		16,7								10,8		
8.	1983.			9	69,2	4	30,8							13	100	
				28,1		33,3								20		
УКУПНО		1	1,5	32	49,2	12	18,5	8	12,3	11	16,9	1	1,5	65	100	
		100		100		100		100		100		100		100		

Напомена: ВСС* и ВШС* – апсолвенти високих и виших школа

Упитник је чинило 15 питања, од којих 11 са заокруживањем попуњених одговора и четири са дописивањем одговора. У састављању питања коришћене су информације из литературе, са Интернета и из закона и разговори с приговарачима савести, као и лична искуства. Обрада резултата сведена је на проценте јер су довољни за општу квантитативну валоризацију испитивања. Табеле са резултатима које су добијене након обраде података задовољавајуће су илустративне.

Познавање и дефиниција појма „приговор савести“

а) *Ставови регрута критичног годишта.* Један регрут или пет одсто не зна шта је приговор савести, нити је дао његову дефиницију.

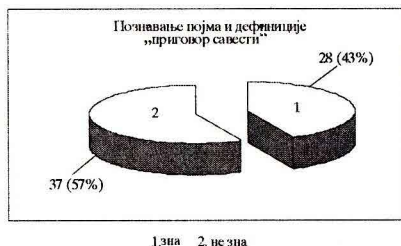
Да знају шта је приговор савести, изјаснило се 17 регрута или 95 одсто, али је у текстуалном одговору 11 регрута или 61 одсто дало дефиницију која се може сматрати приговором савести: „Став да се не жели имати никаквог контакта са оружјем или било каквог припадања организацијама са милитаристичким уређењем“; „Опредељење регрута за цивилно служење војног рока без оружја и униформе“; „Моје морално начело да не долазим у контакт са оружјем; „Не подударање личних ставова са војним“; „Понашање по властитом нахођењу и да се све може решавати мирним путем и без конфликта; „Ситуација када људском бићу савест не дозвољава да носи оружје, учествује у војним акцијама“; „Одбојност према служењу војног рока са оружјем, у касарнама и униформи“; „Служење војног рока без оружја из верских, моралних или личних разлога“; „Појам који означава неслагање са појмом ношења и употребе оружја“; „Приговор савести представља основно људско право човека да му савест не дозвољава ношење и употребу оружја“; „Опредељење особа које имају неки разлог – религија, страх, лично опредељење да не узимају у руке средства која могу да одузму живот и слободу другим људима“.

б) *Ставови регрута редовног годишта*. Пет регрута или 38 одсто не зна шта је приговор савести и није дало његову дефиницију. Осам регрута или 62 одсто изјаснило се да зна шта је приговор савести, али су у текстуалном одговору два регрута или 15 одсто дала дефиницију која се може сматрати приговором савести: „То је алтернативно служење војног рока које елиминира ношење оружја и униформе, али ипак човек испуњава своје обавезе према домовини“; и „Страх од оружја“, док се остали одговори не односе на приговор савести: „Да ћеш осећати грижу савести према својим поступцима“; „Сугерисање доброг или зла“; „Приговор савести је када ваша савест није чиста, када утиче на нормално одвијање свакодневног живота“.

в) *Ставови регрута са продуженом регрутном обавезом и старијих годишта*. Деветнаест регрута или 56 одсто не зна шта је приговор савести и није га дефинисало. Да зна шта је приговор савести изјаснило се 15 регрута или 44 одсто: „То је одбојност према оружју“; „Цивилна служба је ко не воли оружје и ко не воли рат“; „Одбојност особе према оружју, односно ношењу оружја“; „На приговор савести се позивају они који подржавају пацифистички став о рату и војсци, тј. залажу се против било какве борбе под оружјем“; „Конфликт и проблеми се могу решити мирним путем, без употребе силе“; „Право сваког на служење војног рока без оружја у некој установи од општег друштвеног интереса“; „Право и жеља да се ватрено оружје не узима у руке и право на мишљење и одлучивање“; „Не желим никакав контакт са оружјем и нећу да угрожавам ничији живот“; „Да радим нешто корисно а да то није ношење оружја“; „Одричем се оружја, не подносим оружје, желим да будем од користи тамо где могу да будем од користи“; „Одбојност према оружју, униформи“.

Од укупног броја, 28 регрута или 43 одсто знају за појам и дефиницију приговора савести, док 37 регрута или 57 одсто не знају шта је приговор савести, и не могу да га дефинишу. Ипак, у захтевима за служење војног рока у цивилној служби позивају се на приговор савести што се види и из графикана 1.

Графикон 1

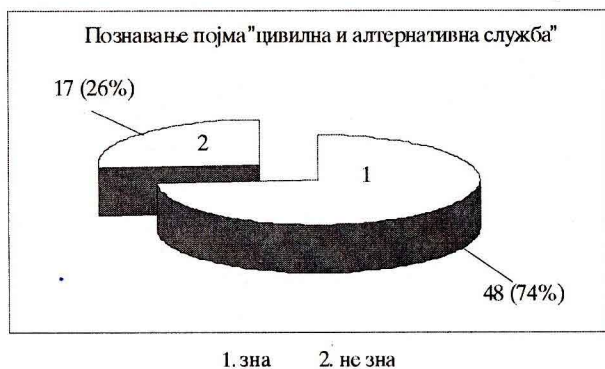
Познавање појма „цивилна и алтернативна служба“

а) *Ставови регрута критичног годишта.* Сви регрути су се изјаснили да знају шта је цивилна служба, док је 16 регрута или 89 одсто изјавило да у СЦГ постоји алтернативна служба.

б) *Ставови регрута редовног годишта.* Један регрут или осам одсто не зна за појам „цивилна и алтернативна служба“, док 92 одсто регрута зна за појам „цивилна служба“, али свега пет регрута или 38 одсто зна да у СЦГ постоји алтернативна служба војној служби. Двадесет седам регрута или 79 одсто зна појам „цивилна и алтернативна служба“, док седам регрута или 21 одсто не зна појам „цивилна служба“.

Од укупног броја регрута, 48 регрута или 74 одсто зна појам „цивилна и алтернативна служба“, док 17 регрута или 26 одсто не зна, што је приказано на графикону 2.

Графикон 2

Став и одлука регрута о одласку у Војску

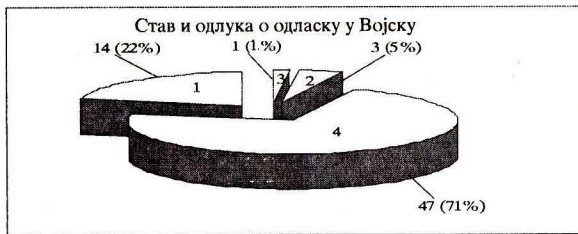
а) *Ставови регрута критичног годишта.* Један регрут или пет одсто изјашњава се да ће своју војну обавезу регулисати служењем војног рока са оружјем, 14 регрута или 78 одсто се изјашњава за служење војног рока у цивилној служби, док би три регрута или 17 одсто платила да не иде у Војску.

б) *Ставови регрута редовног годишта.* Два регрута или 15 одсто изјашњавају се за служење војног рока без оружја, 10 регрута или 77 одсто се изјашњава за служење војног рока у цивилној служби, док би један регрут или осам одсто платио да не иде у Војску.

в) *Ставови регрута са продуженом регрутном обавезом и старијих годишта.* Један регрут или три одсто изјашњава се за служење војног рока без оружја, 23 регрута или 68 одсто се изјашњава за служење војног рока у цивилној служби, док би 10 регрута или 29 одсто платило да не иде у Војску.

Ставови регрута о одласку у Војску непромењени су у односу на њихово опредељење, па се 47 регрута или 72 одсто опредељује за служење војног рока у цивилној служби, 14 регрута или 22 одсто откупило би свој војни рок, три регрута или пет одсто служило би војни рок без оружја, а само један регрут или један одсто опредељује се за служење војног рока са оружјем, што је приказано на графикону 3.

Графикон 3

1. платио бих да не идем у Војску;
2. служење војног рока без оружја;
3. редовно служење војног рока;
4. служење војног рока у цивилној служби;

Ставови регрута о извођењу обуке за време служења војног рока у цивилној служби

а) *Ставови регрута критичног годишта.* Петнаест регрута или 83 одсто изјаснило се да им обука није потребна ради оспособљавања за одбрану земље, док су се три регрута или 17 одсто позитивно изјаснила о спровођењу обуке за време служења војног рока у цивилној служби. Упутством о примени одредаба Уредбе, тачка 21, регулисано је да се војник обучава према програму приправника одређене школске

спреме и програму обучавања грађана за одбрану земље²¹ у трајању од 14 радних дана, тј. 84 наставна часа.

б) *Ставови регрута редовног годишшта.* Осам регрута или 62 одсто изјаснило се да им обука није потребна, док се пет регрута или 32 одсто позитивно изјаснило о спровођењу обуке за време служења војног рока у цивилној служби.

в) *Ставови регрута са продуженом регрутном обавезом и старијих годишшта.* Двадесет четири регрута или 71 одсто изјаснило се да им обука није потребна, док се 12 регрута или 29 одсто позитивно изјаснило о спровођењу обуке за време служења војног рока у цивилној служби.

Од укупног броја регрута, 47 или 72 одсто сматра да им обука није потребна, док 18 или 28 одсто сматра да је потребно да се обучавају за одбрану земље, што је приказано на графикону 4.

Графикон 4

1. треба се оспособити за одбрану земље; 2. не треба се оспособити

Добробит друштва од служења војног рока у цивилној служби

а) *Одговори регрута критичног годишшта.* „Јер смо под притиском последњих ратних година сви добили одбојност према Војсци, рату, оружју, тако да је добро да имамо алтернативу; због финансијског стања државе, ожењености и деце; зато што неко може и на неки други начин да допринесе држави осим на уобичајен начин, пружа се право избора младим људима да сами одлуче о томе; пре свега избегава се незадовољство регрута ако они не желе служење војног рока са оружјем, а друштво добија младе и способне људе да обављају цивилне послове; да се олакша људима у неким установама, јефтиније је, лакше је и подношљивије; пошто је земља у транзицији, млади и образовани људи ће боље користити својој земљи, тј. радећи за цабе, него што ће бити у редовном саставу Војске; јер тако регрути који су се определили за тај вид служења више доприносе својој држави; по-

²¹ Уредба о обучавању грађана за одбрану земље („СЛ СРЈ“; бр. 36/94).

тенцијали појединаца могу боље да се искористе, мења се свест човека о његовој сврси и дужности према отаџбини; зато што друштву враћамо на нама најбољи начин уз уступак наше стручности и знања; зато што грађани са пацифистичким ставовима могу да на свој начин (једнако квалитетно) служе својој земљи без притисака; зато што омогућава избор начина служења војног рока; јер то представља друштвено користан рад и тим радом помажемо друштвеним институцијама у обављању посла; због дате могућности избора; зато што тако можемо много више помоћи нашем друштву и држави; омогућава да појединци дају допринос у другим сферама живота.“

б) *Одговори регрута редовног годишта:* „Сматрам да су глобални ратови превазиђена ствар, у рат иду људи који су за то добро плаћени и имају неки мотив, а ми би били много кориснији друштву да радимо овако волонтерски за друштвене фирме; ради бржег запошљавања и упознавања; јесте, јер треба да буде ЦЗ; зато што људи могу слободно да одлучују о својој будућности; човек може допринети свој земљи по (делимичној) вољи, а не како га терају (присиљавају); због финансијских проблема; зато што регрут остаје у месту и због односа према оружју; војска и овако нема пара за плаћену војску а камо ли за нас; добро је, јер су војници стално у свом месту и зато што им се омогућава служење у струци (делимично); помагање друштву за даљи развој; смањује трошкове већ сиромашној држави.“

в) *Одговори регрута са продуженом регрутном обавезом и старијих годишта:* „Добро је, случајно има довољно војске; зато што регрути на тај начин обављају друштвено користан рад и на тај начин помажу заједници; из сазнања која сам добио од својих другова који су последњих годину дана били у војсци, мислим да бих пуно више допринео друштву и својој породици радећи у свом месту посао од друштвеног значаја; оставља могућност оном делу људи који не прихватају или тешко прихватају редовни војни рок да одуже свој дуг држави; па можда и није добро али има добрих страна, на пример, помоћ неким установама без новчане надокнаде; због друштвено корисног рада; решавање опште друштвених проблема и допринос регрута у цивилној служби на решавању тих проблема; зато што има људи који би више допринели друштву на тај начин него у редовном саставу војске; баш зато да бирамо између оружја или рада у некој здравственој установи у којој такође можемо допринети држави; нисам сигуран да је добро; сваки човек може допринети друштву само ако се упути на прави пут; смањени су трошкови државе, људи који се баве неким пословима могу да раде и да напредују без заостајања; смањује и овако ограничене трошкове које користе војни органи за обуку и припрему регрута; зато што би смо служили својој земљи тако где смо пуно потребнији, особа која се одриче редовног војног рока дефинитивно не би била од помоћи у ванредној ситуацији; раде се много корисније ствари, млади људи имају алтернативу и не иду на силу у војску; човек

може да уради нешто корисно; друштву се може помоћи и друштвено корисним радом, не мора оружјем; зато што једноставно смањује трошкове и што даје право избора човеку да изабере оно у чему може да допринесе друштву; због тога што нису сви истог размишљања или погледа на војску, рат, може се одужити земљи на друге начине; зато што се у цивилном служењу може да уради доста тога корисног у домовима здравља; добро је за појединце, неко мора да спасава рањенике; не губим целу годину без везе, за то време можемо да привређујемо за државу; нема потребе људе терати да носе оружје ако већ постоји други начин да буду корисни свом друштву; зато што се у друштвеним установама добијају одређени радни кадрови којим та установа остварује одређене уштеде; сматрам да бих друштву и држави више помогао ако би радио посао за који сам школован; зашто што немају сви чланови друштва исте погледе на свет и иста интересовања, па им се пружа могућност избора; добро је у случају да имамо вишка војске и што се може помоћи многим установама које би другом давале пуну плату да раде; зато што упоредо са служењем војног рока у цивилу могу и друге ствари да се постигну и заврше, као што је школа, посао...“

Сви регрути сматрају да је тај вид служења војног рока изузетно користан за друштво, па чак и за Војску СЦГ јер се на тај начин смањују трошкови.

Познавање права и обавеза регрута на служењу војног рока у цивилној служби

а) *Одговори регрута критичног годишта.* Седам регрута или 39 одсто познаје своја права, док пет регрута или 28 одсто познаје део својих обавеза за време служења војног рока у цивилној служби. Једанаест регрута или 61 одсто не зна своја права, а 13 регрута или 72 одсто не зна своје обавезе. Нека од права која су регрути навели јесу: „Нека врста годишњег одмора; радно време у складу са радним временом осталих запослених у установи; право на лично достојанство у смислу да не могу бити малтретиран или омаловажан од стране руководећих органа у институцији; осам часова радно време; сва права која има и војник који служи редован војни рок; право на плату, здравствено-медицинску негу; право на слободно време; служе у месту пребивалишта; да будем слободан викендом, да узмем 15 дана редовног одсуства након шест месеци службе; право на слободу кретања, право на слободно време, право на одсуство; право на полагање испита, тј. одласка на испите“. Неке од обавеза које су регрути навели јесу: „Редовно похађање службе; да се свакодневно појављујем на послу, посао да обављам у складу са захтевима радног места; да испуњавам обавезе према

установи у којој радим; одлазак и рад у јавним установама; извршавање постављених задатака; да долазим редовно у дату установу, да извршавам обавезе које су ми поверене; да се понашам по правилима у цивилном служењу и да то схватам крајње озбиљно и са одговорношћу; поштовање надређених, послушност; испуњавање свих обавеза у служби које претпостављени одреди а које су у складу са образовањем и улогом установе где се служи“.

б) *Одговори регрута редовног годишта*. Један регрут или осам одсто познаје своја права и обавезе, док 12 регрута или 92 одсто не зна своја права и обавезе. Између осталог, регрути су навели следећа права: „Да имам право на викенд, на празнике, на радно време; да служим у дому здравља, дому старих“. Од обавеза, између осталог, навели су: „Служење војног рока под пуним разумевањем; одрађивати свој посао потпуно свесно; да ћеш часно обављати своје дужности“.

в) *Одговори регрута са продуженом регрутном обавезом и старијих годишта*. Једанаест регрута или 32 одсто зна своја права и обавезе, док 23 регрута или 68 одсто не знају своја права и обавезе. Нека од права која су регрути навели јесу: „Права имам као и сваки запослени у тој установи осим примања личног дохотка; да се према мени опходе као према сваком редовно запосленом у дотичној установи; примање накнаде од око 300 динара; право да се узму слободни дани ако дозволи шеф; право на годишњи одмор, наградне дане, сваки викенд слободан; право на здравствену заштиту, као и сва права која имају војници на редовном служењу војног рока; да служим у установи коју одаберем; да извршавам задатке које ми даје директор те установе; нисам сигуран, мада мислим да имам иста права као и остали регрути на служењу војног рока са оружјем“. Између осталог, регрути су навели и следеће обавезе: „Поштовање наредби од стране надређених; не морам да носим пушку и униформу; да и цивилну службу радимо свесно и одважно; морамо да слушамо шефа, директора, да будемо тачни на свом радном месту; да редовно долазим и трудим се да максимално испуним радне задатке; да служим остале; радно време које траје између 6-14 часова радним данима; да редовно долазим и радим шта ми кажу; да сам на послу сваки дан од понедељка до петка, онолико сати колико ми фирма одреди; да се редовно одазивам на задатке надређеног, обављам (одрађујем) редовно радно време 8 часова; као обавезе на послу, мање-више мора се долазити на време, слушати шефа установе; испуњавање обавеза у складу са занимањем и испуњавање задатака које добијам од претпостављених; да служим отаџбини на тај начин савесно и часно; поштовање правила службе у установи у којој служимо војну обавезу; да помогнем у свим пословима и проблемима који ће мој претпостављени поставити преданном; редован долазак на место где служим цивилну службу; обављање послова за које сам задужен“.

Може се закључити да су регрути недовољно обавештени о основним појмовима везаним за приговор савести и цивилну службу јер 57 одсто не зна шта је приговор савести, 26 одсто не зна за појам алтернативно служење војног рока, 72 одсто се опредељује за служење војног рока у цивилној служби, док би 22 одсто откупило свој војни рок, а 72 одсто сматра да им обука није потребна за одбрану земље, тј. за учествовање у заштити и спасавању грађана, материјалних и културних добара, и више су обавештени о својим правима него о обавезама које их чекају у организацијама и установама. Опредељење за цивилну службу правдају тврдњама да је то веома корисно за друштво и Војску СЦГ, и да друштво од тога има већу корист – у Војсци „губе време“.

Добијени резултати из упитника користиће се у даљем раду Војног одсека Сомбор за сагледавање основних ставова и опредељења регрута за цивилну службу. Наравно, то је само покушај да се у раду војних одсека уведе пракса анкетања регрута који су се изјаснили да војну обавезу регулишу служењем војног рока у цивилној служби.

ПРИГОВОР САВЕСТИ У ДРУГИМ ЗЕМЉАМА²²

Под правом на приговор савести подразумева се одбијање да се служи војна обавеза под оружјем из верских или других разлога савести. Оно се сада прихвата све мање као верско право, а све више као фундаментално, универзално људско право. Право на приговор савести правно је регулисано у више десетина земаља света. Правна регулација приговора савести се знатно разликује од земље до земље. У неким земљама је право на приговор савести либерално: број приговарача савести је велики, процедура остваривања права на приговор савести јасно је утврђена, а служење војног рока замењено је цивилним служењем у алтернативним службама (Шведска, Финска, Немачка, Француска, Шпанија). У другим земљама право на приговор савести је само декларативно право: правна процедура није јасно утврђена, број приговарача савести је мали, а приговарачи су често, услед одбијања ношења оружја, изложени високим затворским казнама (у готово свим некадашњим „социјалистичким“ земљама, новонасталим државама на тлу бивше СФР Југославије, јужноамеричким земљама итд.). Неке државе (Албанија, Азербејџан, Јерменија, Белорусија, Турска и већина земаља Африке) уопште не познају право на приговор савести. Право на приговор савести је нераскидиво повезано са правном регулацијом војне обавезе.

Упоредна правна анализа права на приговор савести и правна регулација војне обавезе у појединим земљама.

Ред. бр.	Земља	Регулисање војне обавезе	Приговор савести
1.	Албанија	ВО постоји за регуларну војску и за паравојне формације (од Другог светског рата). Дужина војног рока је 12 месеци.	Нема правних прописа на основу којих се признаје право на приговор савести, нити одредаба о обављању алтернативне службе.
2.	Аустрија	ВО је установљена <i>Уставом Аустрије</i> из 1975. године, чл. 19 (а), и <i>Законом о одбрани</i> из 1990. године. Дужина војног рока је осам месеци.	Утврђен је <i>Уставом Аустрије</i> из 1975. године чл. 19(а) и <i>Законом о цивилној служби</i> из 1974. године, који је више пута мењан, а последњи пут у децембру 1996. године. Дужина алтернативног служења је 12 месеци.

²² Др Стеван Илић и Биљана Ковачевић-Вучо, „Приговор савести“, друго издање, Југословенски комитет правника за људска права, биро за приговор савести, Београд, 2001.

3.	Белорусија	ВО је утврђена <i>Законом о јединственој војној обавези и војној служби</i> из 1992. године. Дужина војног рока је 18 месеци.	<i>Закон још није донет</i> а Нацрт закона из 1994. године белоруската скупштина је одбила. И поред <i>недостатка</i> Закона, приговорачи савести су слати да служе војни рок у бригадама за изградњу (јединице војне инжињерије).
4.	Белгија	Изменом <i>Закона о ВО</i> из 1962. године, ВО је укинуто крајем 1992. године. Војска Белгије се састоји само од професионалних војника (од марта 1995).	Белгија је једна од последњих земаља западне Европе која је прихватила приговор савести (1965. године). <i>Закон о приговору савести</i> из 1980. године више није на снази, тако да нема законских прописа којима се предвиђа приговор савести професионалних војника.
5.	Босна и Херцеговина	Законске основе ВО нису јасне. Федерација БиХ: у јуну 1996. усвојен је <i>Закон о одбрани</i> . Дужина војног рока је 12 месеци. Република Српска: <i>Законом о војсци</i> од 28. децембра 1996. утврђено је да војни рок траје 9 месеци.	<i>Законом о одбрани</i> дозвољено је (из верских разлога) служење војног рока у неборбеним јединицама 24 месеца. <i>Нема</i> законског прописа којим је право на приговор савести детаљније регулисано.
6.	Бугарска	<i>Уставом</i> из 1991. године чл. 59, и <i>Законом о одбрани и војсци</i> (1995, са изменама 1998), детаљније се регулише питање ВО. Дужина војног рока је 12 месеци.	Утврђен је чл. 59, став 2 <i>Устава</i> и <i>Законом о замени ВО алтернативним службама</i> из 1998. године, али није у складу са светским стандардима. Алтернативно служење траје 24 месеца, преко Министарства за рад и социјална питања, у социјалним установама, болницама, ЦЗ и др. До 1998. године приговорачи савести су служили војску у неборбеним јединицама.
7.	Чешка Република	ВО постоји и утврђена је <i>Уставом</i> из 1992. године и <i>Законом о војној служби</i> из 1993. године. Дужина војног рока је 12 месеци.	Утврђен је чл. 15, став 2 <i>Устава</i> и <i>Законом о цивилној служби</i> из 1992, са изменама из 1993. године. Право на приговор савести имају и резервисти, док професионални војници немају то право. Алтернативна служба траје 18 месеци. Води их Министарство за рад и социјална питања у сарадњи са локалном самоуправом, а обавља се у болницама, у оквиру пројеката за очување животне средине, чишћење и прање улица итд.
8.	Хрватска	ВО регулисана је чл. 47, став 1, <i>Устава Хрватске</i> из 1990. године, <i>Законом о одбрани</i> из 1991. године (са изменама 1993. и 1996. године) и <i>Законом о измени закона о одбрани</i> из 2001. године. Дужина војног рока је шест месеци.	Чл. 47, став 2, <i>Устава Хрватске</i> из 1990, <i>Закон о одбрани</i> из 1993. године. Цивилна служба траје осам месеци. <i>Правилником о одређивању правних особа у којима се може обављати цивилна служба у РХ</i> (1995. и 1999) предвиђено је да се ЦС може обавити: 1) у појединим државним предузећима од општег интереса и предузећима из подручја поморства, промета и веза (Хрватска железница и бродоградилнице у Пули); 2) у установама за социјално старање – домови за децу и омладину, савез слепих, центри за аутизам и помоћ деци ометеној у развоју, појединим основним школама, центрима за рехабилитацију.

			литацију инвалида, геронтолошким центрима и сл.; 3) у установама из области здравства - болницама, клиникама, клиничко-болничким центрима, и 4) државним институцијама у области правосуђа и управе - општински и жупанијски судови, тужилаштва или министарства и жупанијске управе.
9.	Данска	ВО регулисана је у чл. 81 Устава Данске из 1953. године и у <i>Закону о народним службама</i> из 1990, са изменама из 1992. године. Дужина војног рока је између четири и 13 месеци, зависно од вида војске, али најчешће траје девет месеци.	Правно је регулисан још 1917. године. Данашњи законски основ је <i>Закон о народним службама</i> из 1980. године и <i>Закон о цивилним службама</i> из 1987. године. Захтев се може поднети у току служења војног рока, чак и професионални војници. Алтернативне службе трају од четири до 13 месеци, зависно од рода-службе у којем би приговарач служио. Под надзором су Министарства унутрашњих послова. Алтернативно служење се може обављати у владиним и невладиним организацијама. Приговарачи могу сами да бирају алтернативну службу, око 95% захтева се усваја.
10.	Финска	ВО утврђена је чл. 75 Устава Финске из 1919. године и <i>Законом о војној служби</i> из 1950. године. Дужина војног рока варира од осам до девет и по месеци.	Правно је регулисан још 1931. године. Садашња законска основа је <i>Закон о алтернативним цивилним службама</i> из 1991. године. Лице које то жели из религиозних и етичких разлога може обављати ВО према <i>Закону о војној служби</i> тако што ће у доба мира бити ослобођено вршења ВО и бити упућено на цивилну алтернативну службу. Правно посматрано, није потпуно јасно како би то функционисало у време рата. Право на захтев имају и војници и резервисти у току служења војног рока. Алтернативна служба траје 13 месеци и под надзором је Министарства за рад. Може се обављати у владиним организацијама, општинским организацијама, црквама, непрофитним организацијама, у организацијама из области социјалне заштите и здравства, и невладиним организацијама. У просеку се усваја око 95% захтева.
11.	Француска	Француска је прва земља која је увела општу ВО још 1793, а правно је регулисала 1798. године. Садашњи законски основи за ВО јесу: <i>Владин декрет</i> из 1959, и закони из 1971. (бр. 424) и 1983. године (бр. 605). Дужина војног рока је 10 месеци.	Правно је регулисано 1963. године. Садашњи законски основ је <i>Закон бр. 605</i> из 1983. године. Захтев се не може поднети у току служења војног рока. Захтев могу поднети и резервисти, али по истеку четири године од завршетка војног рока. Алтернативну службу организује Министарство за социјална питања у трајању од 20 месеци, а обавља се у владиним и невладиним организацијама. Од 1997. године приговараче плаћају организације у којима се врши алтернативна служба, па је због немогућности покривања трошкова број организација сужен.

12.	Немачка	<p>ВО регулисана је чл. 12, став 1, <i>Основног закона (устава)</i> из 1949. године и <i>Законом о војној служби</i> из 1956. године. Дужина војног рока је 10 месеци.</p>	<p>Предвиђен је чл. 4-6, став 3, <i>Устава</i> и <i>Законом о одбијању да се служи ВО коришћењем оружја по основу савести</i> из 1983. године. Цивилна служба се обавља изван војних јединица, како је регулисано <i>Законом о цивилним службама</i> из 1995. године. Око 98% захтева усваја Савезни уред за цивилне службе, који је саставни део Министарства за омладину, породицу, жене и здравље. Алтернативна служба траје 13 месеци и обавља се у болницама, социјалним установама и невладиним организацијама. Многи војни обвезници се одлучују за алтернативно служење. Није могуће обављати алтернативну службу у <i>иностранству</i>, али је признато право онима који су били у иностранству и тамо добровољно обављали социјални рад за неку признату међународну организацију најмање 15 месеци. Постоји посебно решење које се односи на Јеховине сведоке који се изјасне да не могу обављати ни алтернативно служење, па су у обавези да 25 месеци раде у некој од здравствених установа, јер здравство много зависи од приговарача савести због немогућности запошљавања професионалног особља.</p>
13.	Грчка	<p>ВО утврђена је чл. 4, став 6, <i>Устава Грчке</i> из 1975. године и <i>Законом бр. 1763</i> из 1988. године. Дужина војног рока је од 21 до 23 месеца.</p>	<p><i>Законом о приговору савести</i> из 1998. године регулише се алтернативно служење војног рока изван војних јединица. Војни обвезници који одбију служење војне службе могу да је обављају у неборбеним војним јединицама, при чему служење траје <i>двоструко</i> дуже. Још увек нема случајева алтернативног служења ван војске.</p>
14.	Мађарска	<p>ВО регулисана је чл. 80-Х <i>Устава Мађарске</i> из 1989. године и <i>Законом о народној одбрани</i> из 1993. (са изменама 1997. године). Дужина војног рока је девет месеци.</p>	<p>Утврђен је <i>Уставом</i> и <i>Законом о цивилној служби</i> из 1997. године. Захтев се може поднети и за време служења војног рока, али само до полагања заклетве. То право имају и резервисти, док професионални војници немају. Захтеви се подносе цивилним властима, тј. органима локалне самоуправе, чија одлука може зависити од војних власти. Скоро сви захтеви се прихватају. Алтернативне службе се регулишу <i>Законом о цивилним службама</i>, трају 15 месеци, под надзором су Министарства за рад, обављају се у владиним и невладиним организацијама, као и у иностранству (на основу билатералних уговора са другим државама). Приговараче савести плаћа организација код које се алтернативна служба обавља, што износи 80 одсто од законом утврђеног минималног дохотка. Алтер-</p>

			нативна служба се може обављати и у војсци, у неборбеним јединицама, и тада траје девет месеци.
15.	Луксембург	ВО не постоји – укинута је 1967. године. Због обавеза према НАТО-у, има малу војску, састављену од добровољаца. Законски основ за регулисање војске је <i>Закон о војсци</i> из 1952. године.	Нема посебне правне регулативе у односу на приговор савести, а ни познатих случајева да су професионални војници (од 18 до 25 година старости) подносили захтеве по основу приговора савести.
16.	Италија	ВО утврђена је чл. 52. <i>Устава</i> из 1974. године. Војна служба је регулисана законима из 1936, 1964, 1975, и 1986. године, и може се обављати у војсци, војној полицији, ватрогасним бригадама или полицији. Дужина војног рока је 10 месеци.	Први пут је правно регулисан <i>Законом бр. 772</i> из 1972. године, а затим и <i>Законом о приговору савести</i> 1998. године. Право је ограничено за време рата. Захтеве не могу подносити професионални војници. Захтеве решава Национални биро за цивилне службе у року од 15 до 18 месеци. Алтернативна служба траје 10 месеци, а обавља се у јавним институцијама и непрофитним организацијама.
17.	Македонија	ВО утврђена је чл. 28. <i>Устава Македоније</i> из 1991. (са амандманима из 1992. године) и <i>Законом о одбрани</i> из 1992. Војни рок траје девет месеци.	Не постоји правни пропис којим је то питање регулисано. Међутим, <i>Законом о одбрани</i> дозвољено је онима који одбију вршење ВО из религијских разлога да ненаоружани служе 14 месеци у војсци. Нема никаквих података о алтернативним службама.
18.	Холандија	У Холандији ВО није обавезна. Чланом 98 <i>Устава</i> предвиђено је да: за одбрану државних интереса постоји војска сачињена од добровољаца и војних обвезника. ВО регулисана је законом. Иако формално ВО у Холандији још постоји, Парламент је 1992. године одлучио да суспендује све војне позиве. Након јануара 1997. нема више војних обвезника. Војска је сада потпуно професионална. <i>Законом о војној служби</i> из 1997. године предвиђа се, у случају рата, позивање свих в/о до 45 година старости.	Право је утврђено у чл. 99 <i>Устава Холандије</i> и <i>Закону о приговору савести војној служби</i> из 1962. године (са изменама до 1997. године). Професионални војници имају право подношења захтева у било којем периоду служења војске, као и регистровани в/о по завршеним лекарским прегледима. Будући да служење војног рока у Холандији није обавезно, лица чији захтеви по основу приговора савести буду прихваћени нису обавезни да обављају ни алтернативну службу.
19.	Норвешка	ВО утврђена је чл. 109 <i>Устава Норвешке</i> из 1814. године и <i>Законом о општим обавезним службама</i> из 1953. године. Дужина војног рока је 6–12 месеци, зависно од рода војске.	Правно је регулисан још 1922. године. Садашњи законски основ је <i>Закон о ослобађању од војне службе из разлога личног убеђења</i> из 1965. године. За време рата приговарачи савести су дужни да служе у цивилној одбрани. Захтеви се подnose Војном пријемном одбору који их доставља шефу полиције у месту пребивалишта приговарача, а затим Министарству правде, које доноси коначну одлуку. Захтеве могу поднети војници у току служења војног рока и у року од два дана отпу-

			штају се из јединица. Алтернативна служба траје 14 месеци, под надзором је Министарства правде, а обавља се у здравственим или социјалним установама, хуманитарним организацијама, музејима, пољопривредним газдинствима итд. Профит од њиховог рада припада УНИЦЕФ-у. Изменама <i>Закона о општим обавезним службама</i> из 1990. године усвојен је и један посебан основ за приговор савести – противљење употреби Н оружја.
20.	Пољска	ВО регулисана је чл. 92 <i>Устава Пољске и Законом о одбрани</i> из 1967. године, који је до сада мењан 19 пута. Дужина војног рока је 18 месеци.	Први пут је правно регулисан 1988. године једном од измена <i>Закона о одбрани</i> . Пољска је прва земља Варшавског пакта која је регулисала право на приговор савести. <i>Законом о цивилним службама</i> из 1992. године није регулисано шта се дешава са приговором савести за време рата. Није дозвољено подношење захтева у току служења војног рока. Захтеви се подносе локалној пријемној комисији МО. Алтернативна служба траје 24 месеца, односно девет месеци за свршене студенте. Обавља се под надзором Министарства за рад и социјална питања у здравству, јавним службама, на пројектима за заштиту животне средине итд.
21.	Румунија	ВО регулисана је чл. 52 <i>Устава</i> из 1991. године и <i>Законом о припремама становништва за одбрану</i> из 1996. године. Дужина војног рока је 12 месеци, у морнарици 18 месеци, а за дипломиране студенте шест месеци.	Регулисан је чл. 4 <i>Закона о припремама становништва за одбрану</i> . Начин обављања и значење алтернативне службе одређени су <i>Предлогом закона о алтернативним службама</i> из 1992. године, који је ступио на снагу 1996. године. Захтеви се не могу предавати у току служења војног рока, а подносе се МО. Алтернативне службе, у трајању од 24 месеца, утврђене су <i>Резолуцијом Владе</i> из 1997. године. Обављају се у јавним институцијама, трговинским компанијама које раде у области социјалне и медицинске помоћи, на пројектима за заштиту околине, у пољопривреди и шумарству.
22.	Словенија	ВО утврђена је чл. 123 <i>Устава Словеније</i> из 1992. године и на основу <i>Закона о војној служби</i> из 1995. године. Дужина војног рока је седам месеци.	Право је утврђено чл. 46 <i>Устава</i> и у <i>Закону о војној служби</i> . Одвојено је право приговора савести за време рата. Захтев се може поднети и у току служења војног рока. Подноси се МУП-у, и траје седам месеци под надзором МУП-а, који је под контролом МО. Постоје 43 признате институције у којима се може алтернативно служити војни рок (Црвени крст, ватрогасне јединице, болнице итд.). Они који одбију алтернативно служење губе статус приговарача савести и морају редовно служити војску.

23.	Шпанија	<p>ВО утврђена је чл. 30 <i>Устава Шпаније</i> из 1978. године, као и на основу <i>Закона о војној служби</i>, са изменама из 1991. године, и <i>Декрета Владе о регрутовању и војној служби</i> (1107/1993, 1410/1994). Дужина војног рока је девет месеци.</p>	<p>Од 1973. године постоји могућност ненаоружаног служења војног рока. Право је утврђено чл. 30, став 2, <i>Устава Шпаније</i> и <i>Законом о приговору савести</i> из 1984. године, који је ступио на снагу 1988. године. Алтернативне службе су регулисане <i>Краљевским декретом бр. 20</i> из 1988. године. Захтеви се не могу поднети у току служења војног рока, а то право немају ни професионални војници. Захтеви се подносе Националном савету за приговор савести (ЦНОЦ). Алтернативне службе трају 13 месеци, под надзором су Министарства правде, а обављају се у владиним и невладиним организацијама. У Шпанији постоји велики проблем с проналажењем места за алтернативно служење, тако да је 1997. године Врховни суд донео одлуку да се са служењем треба отпочети најкасније у року од 18 месеци од дана уважавања захтева. Ако Влада не може да обезбеди место, приговарачи савести се ослобађају служења у потпуности. Отако је донет <i>Закон о приговору савести</i>, невладин организација МОЦ пропагира тзв. тотални приговор савести – одбијање обављања војне и алтернативне службе.</p>
24.	Швајцарска	<p>ВО утврђена је чл. 18, <i>Савезног устава</i> из 1848. (са допуном 1992. године), на основу <i>Закона о војној организацији</i>, из 1907. и <i>Закона о одбрани</i> из 1992. године. Основни војни рок траје четири месеца (118 дана), обука резервиста до 50 година живота – осам двадесетодневних обука до 32 године и три тринаестодневне војне вежбе до 42. године живота. Укупно, око 300 дана војне службе.</p>	<p>Чланом 1, <i>Закона о алтернативној служби Швајцарске</i> из 1996. године предвиђено је служење у цивилној алтернативној служби. Швајцарска је једна од последњих земаља западне Европе која је регулисала то питање. На основу <i>референдума</i> 1991. године, у чл. 18 Устава путем амандмана, уведено је право алтернативног служења. <i>Закон о алтернативној служби</i> је прихваћен у Парламенту октобра 1995, а ступио је на снагу октобра 1996. године. Захтеве могу поднети сви в/о који су проглашени способним за служење војног рока, као и професионални војници. Захтеви се подносе Министарству за индустрију и рад. Захтев се може поднети и у току служења војног рока. Алтернативне службе трају 177 дана и под надзором су Министарства за индустрију и рад. Могу се обављати у било којем јавном или приватном органу који служи јавним интересима.</p>
25.	Велика Британија	<p>ВО у Великој Британији не постоји од 1960. године. Постоји могућност добровољног служења војске након 16. године живота.</p>	<p>Важеће правно правило је тзв. <i>Поверљиво војно упутство бр. 6</i>. Та инструкција је војна тајна и њу није могуће објавити. Сваки припадника војске може у било које време поднети захтев за отпуст на основу приговора савести. Захтев се подноси официру који командује јединицом и одлази се на разговор са верским службеником. Ако отпуст није одобрен, приговарач савести се може жалити Саветодавном комитету за приговор савести, те-</p>

			лу изван МО. Комитет само доноси предлог о отпуну, али тај предлог МО увек усваја. Од поднетих 36, усвојено је 11 захтева.
26.	САД	ВО постоји, али није обавезна. Устав САД не говори о ВО. <i>Законом о специјализованим војним службама</i> регулише се служење војске за младиће од 18 до 26 година живота. Док је војна служба добровољна, сви осамнаестогодишњаци су обавезни да се пријаве Цивилној служби, која је задужена за надзор војног плана.	Нема правног прописа којим је регулисано питање приговора савести. Међутим, при пријављивању за обавезно служење војске и у случају да Конгрес донесе одлуку да позове све пријављене в/о за служење војске право на приговор савести је регулисано <i>Одељком 6 (j) Закона о специјализованим војним службама</i> .